

Abans que Europa patís la barbàrie nazi, molts perdedors de la Guerra Civil van viure l'horror dels camps de concentració. El març de 1939 milers de republicans van quedar aïllats al port d'Alacant i van patir la revenja dels franquistes.

La flor amarga dels ametllers

Les quinze o vint mil persones que, el 30 de març de 1939, volien escapar de les represàlies dels franquistes van perdre les darreres esperances en veure sortir el vaixell de càrrega anglès Stanbrook del port d'Alacant. Ja no sortirien més vaixells. La multitud, davant les notícies que apuntaven a una imminent arribada de les tropes vencedores, va començar a desesperar-se. Molts van perdre els nervis i es van llevar la vida. Fins i tot hi hagué qui es degollà. Altres es dispararen un tret.

L'endemà, els franquistes, després de robar als presoners totes les pertinences que portaven, els van conduir en fileres quilomètriques cap als cinemes d'Alacant i altres llocs habilitats per tancar-los. A la majoria, però, els van portar a un camp d'ametllers prop de la ciutat. Amb tot, la confusió era tan gran que alguns presos aprofitaven per eixir de les files i barrejar-se entre els que miraven la tènica comitiva des de les vores del camí. Entre aquests espectadors, evidentment, no faltaven tampoc els qui insultaven els vençuts al seu pas.

A l'arribada al camp, després de dies mancats d'aliment, els presoners van començar a menjar les fruites tendres i les fulles dels arbres. A continuació, sota l'atenta vigilància dels soldats italians, van ser obligats a estendre les tanques de filferro espinós que marcarien el perímetre del camp de concentració improvisat. Sense cap instal·lació per protegir-se de la pluja, els presoners van restar a l'aire lliure sense possibilitats de canviar-se de roba o de llavar-se. Com que tampoc no disposaven de llocs reservats per fer les necessitats més immediates, no tardà gaire a alçar-se l'olor de la misèria. Així, les malalties van començar a fer acte de presència. Aleshores, els caporals italians, advertits pels oficials de sanitat republicans que les epidèmies no farien distinció entre presoners i vigilants, van fer obrir una fosa comuna i introduïren un camió d'aigua potable.

La situació no varià quan els franquistes van rellevar els italians. Els nous guardians, quasi tots mercenaris marroquins i alguns de falangistes, de seguida demostraren que no eren allí de maniobres. De vegades alguns trets

efectuats des dels llocs de vigilància trobaven els cossos indefensos dels interns. Un dia s'acostà un capellà d'alguna població propera. El seu discurs no tingué res a veure amb el que s'entén per doctrina cristiana: tractà els presoners de demoníacs, subpersones, miserables irrecuperables i altres coses per l'estil. Com que van produir-se les primeres morts per inanició i tota casta de malalties recorrien el camp, les autoritats franquistes donaren l'ordre de repartir el ranxo a aquella colla derrotada i famolenca. Una llauna de sardines amb un tros de pa va ser la dieta diària i obligada dels interns.

Més tard, es permeteren les visites d'amics i familiars. Això va ajudar a millorar les condicions, tot i que els vigilants s'aprofitaven tant dels articles que introduïen com de les persones que els portaven, especialment de les dones. Tampoc no faltaven els qui acceptaven deixar passar els productes a canvi de bons suborns. Els més afortunats van veure com els familiars arribaven amb certificats i avals per traure'ls del camp. Però ben cert és que per a molts la llibertat va ser curta. Els no tan afortunats assistiren a l'arribada de falangistes de tot l'estat que buscaven rojos per continuar la tasca d'eliminació que ja havien iniciat als seus llocs d'origen. Les ànsies dels falangistes eren tan grans que tot just en eixir del camp amb el seu botí humà se sentien els trets que segaven la vida dels qui s'emportaven.

EL TEMPS

Columna de refugiats esperant travessar un pas fronterer al Pirineu català. A la pàgina anterior, els republicans presos a Alacant esperen ser traslladats al camp de concentració.

Arribà el dia que el camp d'Albatera substituï el dels ametllers. Els presoners, portats en vagons de tren, van poblar el nou camp de concentració i extermini. Un lloc que els franquistes anomenaven camp de classificació, tot i que allí no es va fitxar ningú. En els arxius no hi ha cap referència als interns del camp d'ametllers o de l'Albatera. Aquests resten com un record de la manera de fer del feixisme espanyol.

Ricard Camil Torres Fabra

Els camps de la Catalunya Nord

Prop de mig milió de persones van travessar el Pirineu català el 1939, fugint del feixisme. El Govern francès, desbordat, els va internar en camps improvisats i sense condicions. Va ser el preludi del que passaria a Europa anys després.

A començament de febrer del 1939, davant el previsible esfondrament de l'exèrcit republicà a Catalunya, una gran onada de població civil fugia de les tropes franquistes en direcció a l'estat francès. Ben a contracor, París es va veure obligada a obrir la frontera. Gairebé de manera immediata, l'onada s'escampà com una taca d'oli per les comarques de la Catalunya Nord: el Rosselló, el Vallespir i la Cerdanya. El dia 4 de febrer ja havien passat la frontera gairebé 75.000 persones (60.000 dones, 13.000 nens i prop de 2.000 homes), a les quals cal afegir les 45.000 que havien entrat a l'Hexàgon abans de la fi del 1938. A més, també cal sumar-hi els soldats republicans que van començar a entrar en terri-

tori francès tan bon punt el Govern de la República va aconseguir l'autorització de les autoritats gal·les. Així, el total de refugiats va sumar 471.000 persones, 100.000 de les quals, aproximadament, eren catalanes.

A la Cerdanya hi havia sis camps: la Guingueta, la Tor de Querol, Ur, Santa Llocaia, Câldegues i Osseja. Aquests camps, considerats provisionals, eren una simple extensió de terra envoltada per filat i sense cap abríc. Els interns combatien el fred, que en ocasions arribava als 13 °C sota zero, construint habitacles de terra i branques i encenent grans fogueres amb qualsevol cosa combustible que trobaven fent incursions als camps i les cases de pagès del voltant.

Pel que fa al Vallespir, uns 40.000 refugiats van ser concentrats també en camps provisionals. A Prats de Molló, al costat del riu Tec, hi havia dos camps; un a Tec, dos a Arles i un a Sant Llorenç de Cerdans. Hi havia també dos camps –Arles i els Banys d'Arles– que acollien els franquistes que els republicans s'havien endut en el seu èxode. Les deficientes condicions sanitàries i alimentàries es veieren agreujades amb una gran nevada que va caure el 24 de febrer.

El primer dels grans camps que es va construir al Rosselló va ser el d'Argelers, on, el mes de febrer, hi havia 80.000 interns. El camp era un rectangle de dos quilòmetres de llarg per un d'ample, tancat per tres costats i obert al mar. Davant la manca de cap tipus de protecció, els interns arrencaren les escasses canyes i matolls que creixien en aquella erma esplanada i construïren miserables habitacles. En aquestes precàries condicions el nombre de malalts, de pneumònia, tuberculosi, febre tifoidea o conjuntivitis va créixer ràpidament.

Els treballs per construir el camp de Sant Cebrià, també al Rosselló, es van iniciar amb urgència el 4 de febrer. Aquest camp, situat entre el mar i uns aiguamolls, tenia un quilòmetre d'ample per un i mig de llarg. Els primers dies els refugiats van haver de dormir sobre la sorra perquè no hi havia cap lloc on aixoplugar-se. Després es començaren a bastir les barraques